Relacje-Odpisy

Jakub Zilbersztajn

sygn. 301/5066

k. 1-6
mnp
j. żydowski
2 - kopie

Żydowski Instytut Historyczny

ארכיוו פון יה:א, נומער

5066
K 3

ג ב י ת ע ד ו ת

פון

זילבערשטיין יעקב, ווארשע ב...

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY
WARSZAWA, AL. ŚWIERCZEWSKIEGO 79

איבערלעבונגען אין געטא.

נאך די אלע פארשידענע גזרות און געזעצן, וואס עס האט זיך אלץ אויסגע-
לאזט אויף די יידישע קעפ איז ענדלעך פארווירקלעכט געווארן דאס, וואס עס האט געהאנגען
אויף די ווארשעווער יידן, און פאר וועלכן מען האט זיך אזוי געשראקן. דאס איז געווען
אין א 00000000 טריבן רעגנדיקן שבת, דעם 15-טן נאוועמבער 1940 יאר איז איינגעפירט
געווארן דאס געטא. עס איז איינגעפירט געווארן אין לעבן דאס, וואס עס איז שוין געווען
מיט הונדערטער יארן צוריק: יידן טארן נישט וווינען צוזאמען מיט די קריסטן. אלץ
מוז זיין אפגעזונדערט, קיין שום מגע ומשא צו האבן מיט די אויסערלעכע וועלט, אלץ
פארמאכט און געשלאסן. א צאל גאסן האט מען אפגעטיילט פאר די ווארשעווער יידן, אזוי
אויפשטייענדיק שבת אין דער פרי איז מען אויפגעוואכט געווארן פון דער ידיעה, אז
שוין שטייען זשאנדארן אין די אנגעצייכנטע פונקטן און מען קען שוין ווייטער נישט גיין
אין די אנדערע גאסן. כמעט די ווארשעווער יידישע באפעלקערונג איז געווען צו דעם צוגע-
גרייט, דען האט מען אלץ נאך געגלייבט, אז אפשר וועט דאס נישט איינגעפירט ווערן אין לע-
בן, ספעציעל ווארשער וויל 00 געאגראפישע איז ווארשע נישט געווען, ווי אונדז האט זיך 0000
געדאכט, ווי למשל לאדזש אדער אנדערע שטעט, און דאך זיינען אלע האפענונגען צעשפריצט
ווען מען איז ארויס אין גאס. דער איינדרוק איז געווען א מוראדיקער, א דערשלאגענער,
די גאסן פול מיט מענטשן. א שווערע כמארע האט זיך דערפילט איבער אונדזער הימל,
דאס וועטער א מוראדיקס, א טריבער רעגן, וואס האט געגאסן האט נאך 000 שווערער געמאכט
אונדזער געמיט. ווי אזוי וועט מען דא קענען לעבן, 000000000000000000000000000000000000
00000 פון אלעמענס אויגן האט מען דאס יאוש געקענט ארויסלייענען. ווי אזוי וועט מען
דאס קענען לעבן, איז דאס מעגלעך, אז מען וועט נישט קענען האבן קיין שום פארבינדונג
מיט דער קריסטלעכער זייט און קיין שום האנדל, קיין שום אויסטויש פון פראדוקטן וועט
מען דאס קענען איבערהאלטן. מען האט זיך דאס נישט געקענט פארשטעלן, ווי אזוי מאכ-

Żydowski Instytut Historyczny

ריכן,למשל,האָט האָבן געארבעט באַוואוסטלעכע קריסטלעכע ארטיקלען די אזוי,וואָס מען קענען היטער ארבעטן און לעבן.אזוי איז אריבער די ערשטע צייט טעג,מען איז ארומגעגאַנגען אינגאַנצן רעזיגנירטע.

ביסלעכווייז האָט זיך דאָס לעבן אָנגעהויבן אין געטאָ צו קריסטאַליזירן,עס האָט אָנגעהויבן אַנצוקומען ביים פערמען,אזעלכע וואָס קיינער האָט זיי ביז געקענט פּערזאָנען.עס האָט זיך געמאַכט א ביי געטאָ-לעבן פון פאַרשידנאַרטיקן שמוגל אריין אין געטאָ און פון געטאָ ארויס,די אזויגערופענע טעטעס און ביי די הילצן.יעדער האָט זיך אָנגעהויבן ווי עס איז איינצואָרדענען.איך,למשל,האָב געהאַט א פאַבריק, וואָס האָט עקזיסטירט פון יאָר 1927 פון פאַרשידענע פלאַפּע-אריבאַרבייטונג.אין קריגס-צייט איז עס נאָר געווען אויסשליסלעך אַן ארטיקל נאָר פאַר קריסטן,אזוי אז אין געטאָ האָב איך מיט מיין סחורה גאָרנישט געקענט מאַכן.איך האָב זיך געמוזט באַמיען אָנצוקניפּן א קאָנטאַקט מיט דער אַרישער זייט.דאָס איינציקע וואָס איך האָב געקענט טאָן איז פאַרבינדן זיך מיט מיינע געוועזענע קונדן דורכן טעלעפאָן,ווי אָבער דורך דעם טעלעפאָן קען מען קיין פּעקלעך נישט שיקן.דער גורל האָט גע-וואָלט,אז א פּאָר חדשים פאַרן געטאָ האָט מיך די געסטאַפּאָ ארעסטירט און צוגענומען סחורה.מיין פרוי האָט דורך פאַרשידענע אויסנוצענישן מיך 000000 ארויסגענומען פון תפיסה,און בים באַפרייען זיך האָב איך זיך באַקאַנט מיט א פּוילישן פּאָליציאַנט א פּלוטאָנאָווע,טשעסלאַן ביאַלאָבזשעסקי.ער איז געווען א שטאַרקער,געפירט די אַרעסטאַנ-טן אין פּאַוויאַק און אזוי ארום אויך געקומען אין געטאָ.געוואָרן אויך מיט א פּאַסאַזשיר-אויטאָ צו דינסט-אָנגעלעגנהייטן.האָב איך איינמאָל אָנגעקלונגען צו אים אויב ער וועט זיין אין געטאָ זאָל ער ביי מיר אָפּשטעלן.און טאַקע באַלד צוטאָגנס איז ער געקומען.איך האָב אים פאָרגעלייגט דעם פּלאַן,אז איך אין געטאָ האָב באַר-בישט תאַף צוטאָן און איך האָב מיין סחורה,וואָס איך קען זי נאָר פאַרקויפן אויף דער אַרישער זייט און דו זעסט דאָך אז איך האָב א פרוי מיט קינדער און מען דאַרף דאָך לעבן.ער האָט דאָס אַלץ אויסגעהערט און דערקלערט,אז ער גרייט זיך אָפּ א גע-בריען דיך חשבון מיט וואָס פאַרא שוועריקייטן דאָס איז פאַרבונדן,אויך וואָס עס קען אים דראָען דערפאַר,אויב מען זאָל אים דערוויסן.דערביי דאָך איז ער גרייט מיר אַלץ צו טאָן און העלפן וואָס ער וועט נאָר קענען.מיר האָבן זיך באַשטימט,אז ער זאָ

Żydowski Instytut Historyczny

געקומען מיטן ערשטן צום פויער ארום 12 ביינאכט און איך האב אים איבערגעגעבן די
פעקלעך סחורה. און פינקטלעך ארום 12 ביינאכט איז דער 0000000 נעקסטער ארויסגע-
קומען און געזאגט, אז עס שטייט אן אויטא ביים טויער און איך זאל ארויסקומען. איך
האב 000 גלייך ארויסגעטראגן די פעקלעך סחורה און ער איז גלייך אוועקגעפארן.
דאס איז געווען דערציילבער אויטא פאר ארעסטאנטן, דאס ער האט פארגעשטעלט אין פא-
וויאק און שוין דארטן איז ער צו מיר צוגעקומען. די פעקלעך האט ער געמוזט פעפע-
רן צו זיך אהיים קיין פראג, אויף קאמפבעל-גאס, וו ער האט געוווינט און צומארגנס
האט די פרוי זיינע באזארגט די פעקלעך אויף די אנגעוויזענע אדרעסן. אזוי האט עס
זיך אנגעהויבן און יעדע פאר טעג האט ער מיר אלץ באזארגט און געברענגט געלט
פון הפלכער עס איז פארדינסט, ער האט געגעבן געשמאלץ פאר זיך אליינער אמאל א
מתנה האט אויך מיין פרוי געמוזט א סך ארבעטן ער זאל עס פונקטלעך. 0000000000
0000000000000000 אזוי איז ער געווארן אן אפטער איינגייער צו מיר אין שטוב, אז
עס איז ביים אדורך קיין טאג, אז ער זאל נישט זיין ביי אונדז, ער האט זיך זייער
שטארק צוגעוווינט צו אונדז און דער גאנצער הויף האט שוין געוווסט, אז ער דער-
לעדיגט מיר אלץ אין יעגער-זאכן... און עס האבן אנגעהויבן אריינגיין שכנים פון 00
הויף און פארלאנגט, אז ער זאל זייער סחורה אויך מיטנעמען. פארשטייט זיך, אז יע-
דן האט ער ניט געקענט אקעגן קומען מיט די אלע ביטעס, אחוץ איינעם א שכן פון
דער אנדערע טיר, א געוועזענער ליכטענשטיין. ער איז פארברענט געווארן אין [illegible]. הענגן
אים האט מיר נאך אויסגעקומען צו שרייבן. ער האט געהאט א געשעפט פון דאמען-טאשן
און פאר אים האב איך איבערגעבעטן, אז ער זאל זיין סחורה אויך מיטנעמען, און
מיט שוועריקייטן מיט איז מיר דאס געלונגען. ער האט אים אויך באזארגט און געברענגט
געלט, אבער ביי אים האט ער נישט געקענט באצאלן. ער איז געווען פון דעם שטארק
צופרידן. ער האט זיך אדאנק דעם געקענט עקזיסטירן. דעם פאליציאנט האב איך געהאט
צו פארדאנקען א סך. אזוי האט זיך דאס געטא-לעבן ביסל ווייניק באוועגט, מען האט זיך
געמוזט צו פאסן צו דעם געטא-לעבן. די שמוגלערס און די יידישע פאליציאנטן האבן,
פארשטענדלעך, געמאכט גרויסע געשעפטן, די פיינסטע דעליקאטעסן האט מען אריינגעבראכט
אין געטא און פיל ווייבער געהערן די געשעפטן מיט די בעסטע געטראנקן. דארט אין
באנקע-לאקאלן זייבער געטאקסן האט אמאל אלץ מער. דער-שטאט ביי א טיש פרייען האט
ארומגעשטעלט ביסט ווי אין א געטא, ביי ... אין א עקסטראוואגאנטן קור-ארט. דער לוקסוס

Żydowski Instytut Historyczny

איז געוואַקסן מיט יעדן טאָג, און דערביי זיינען טויזנטער מענטשן געשטאָרבן פֿון הונ-
גער. די שטערבלעכקייט איז געוואַקסן מיט יעדן טאָג אַלץ 6 מער. אינקערטס לויות-
פּירודס דנען 600 דאָס אמאָל מער. זיך פֿונאַנדער געוואַקסן, און זיי אַלע האָבן זיך
נישט געקענט קיין עצה געבן. מען האָט געטראָגן די טויטע קערפּערס אויף פֿאַרשידענע
האַנט-וועגעלעך און אַריינגעבראַכט בית עלמין איז געווען א שרעקלעכער יריד פֿון
די מענטשן, וואָס זיינען געקומען באַגלייטן זייערע נאָענטסטע. און צוגלייך מיטן הונ-
גער האָט דער טויט אָפּגעריסן יעדן טאָג הונדערטער מענטשן פֿון טיפֿוס-עפּידע-
מיע, וואָס האָט גלייכצייטיק געהערשט אין געטאָ, אזוי אז דער מלאך-המות האָט זיך
צעשפּרייט זיינע טויט-פֿליגל איבער דעם גאַנצן פֿאַרשפּאַרטן געטאָ-ריידנטום, אז עס איז
נישט געווען קיין הויז, וווּ עס זאָל זיך נישט אריינכאַפּן די אזוי גערופֿענע "צאַראַ-
קעס", וואָס מען האָט געמאַכט אין יעדן הויף האָבן חדשים לאַנג געהאַלטן, עס האָט זיך
בלויז געשאַפֿן א פֿרישע פּאָזיציע פֿאַר דער ייִדישער פּאָליציי און פֿאַרשידענע סאַני-
טאַרן און דעקאָנטראָלירס, און דיזינפֿעקציע-קאָלאָנעס. פֿאַר זיי אַלע האָט זיך געשאַפֿן
א פֿרישע קוואַל פֿון פּרנסה אָרויסצופּרעסן געלט וווּ עס האָט זיך נאָר געלאָזט.

אזוי איז זיך דאָס געטאָ-לעבן געגאַנגען און יעדער אויף זיין שטייגער האָט
זיך, ווי עס איז אַן עצה געגעבן. עס איז אַוועק דאָס 41-סטע יאָר. דער האַנדל אין
געטאָ מיט דער אַריסערלישער וועלט איז זיך וואָס אַמאָל מער צעוואַקסן. עס האָט זיך
אָנגעהויבן א לעגאַלער האַנדל מיטן אַריבערשיקן פֿאַרשידענע סחורות אין דער אַרי-
שער זייט דורך דער פֿראַנטשעסקאַנער-שטעלע, וואָס האָט זיך געפֿונען אויף דער דזשיקע-גאַס
נעבן דער וואַך. איך אַליין האָב אָנגעהויבן אויך שיקן גרעסערע קוואַנטומס סחורות. כּ
מער אין פֿאַבריק האָט מען אָנגעהויבן אויסאַרבעטן פֿאַר די דייטשן שיכלען פֿאַרשי-
דענע גרייזן, קלענערע און גרעסערע, און דאָס אין א גרויסן מאַסשטאַב, און די
צענדליקער טויזנטער שטיק. עס זיינען צו דעם צוגעקומען קאָנצעסיאָנירטע הענדלער,
וואָס האָבן געהאַט דאָס רעכט אַריינצופֿירן אין געטאָ און אַרויסצופֿירן די פֿאַרטיקע
שיכלען. פֿאַרדינסט דערביי האָט מען גוט געקענט. מיט דער צייט, וואָס איך האָב צוגעשטעלט
פֿאַר די דייטשן מיינע אויסאַרבעטונגען אויף דעם סמך האָב איך באַקומען אין ציגניס
פֿון דער מאַכט, אז מען טאָר מיך נישט כאַפּן אין גאַס, ווו עס איז 60000 צו יענער
צייט פֿאָרגעקומען כאַפּן אויף אַרבעט אָדער אין די לאַגערן. מיט מיין ציגעניס האָב איך
זיך געקענט פֿריי באַוועגן אין די גאַסן, נישט מורא-האָבנדיק פֿאַר 6600000000 די

יידישע באַנדעס, די פּאָליציי. אָבער דאָס אַלץ האָט קיינעם נישט באַפרידיקט. בפֿרט האָבן
עס האָבן זיך פֿונאַנדערגעטראָגן די ידיעות איבערן געטאָ פֿון באָרשטשעווער שטעט,
וווּ עס האָט זיך אָנגעהויבן 60 הישטעדלעניעס. עס האָבן בראָטשעווקע יידן און
אומבאַקאַנטער ריכטונג. מען איז אויסגעצייכנט געוואָרן הײַנט. עס איז דערגאַנגען די
ידיעה, אַז פֿון לובלין האָט מען א טייל יידן אַוועקגעשיקט, און געווען איז עס אויך
שלאַכטהויז, אַזוי ווי אַלע דערשאָסענע געווען זיינען געזען אומגעקומען. מען האָט שוין
פֿאַרלוירן די קאָפּ, מען האָט שוין מער געקענט מיט דאָס דאָס שפּילן. מען האָט דעמאָלט
אָנגעהויבן צו רעדן וועגן, אַז פֿון טאַרנאָפּאָלער געטאָ זאָל מען אַרויסשיקן די פּראָ-
פֿר
מינענטע יידן, וואָס זיינען איבערגעבליבן פֿון קריג. שווער איז געוואָרן דאָס לעבן
מיט יעדן טאָג. עס האָבן זיך אָנגעהויבן די נאַכט-איבערפֿאַלן איבער דער דייטשע
רישע המזער. די געסטאַפּאָ איז יעדע נאַכט איבערגעפֿאַלן אין מיטן דער נאַכט יידישע
ווינקלגען און האָט אַרויסגענומען מענטשן אויבן תהום און גלייך זיי דערשאָסן. עס
איז נישט דורך קיין נאַכט, אַז מען זאָל אומדערפֿאַרט זיין נישט דערהערן און פֿרישע
אויפֿדערנאַכטס
קרבנות. יעדן פֿרימאָרגן, 00000000, האָט מען איז פֿלעגן געזאָגט איז מען נישט געווען זי-
כער צי וועט מען נאָך ביז אינדערפֿרי דערהאַלטן דאָס לעבן. די אַלע פֿאַרדינסטן זיי-
נען וויכטיק וואָס איבערגעבליבן, די האָבן זיך צו נישט געלייגט בײַ מיר. איך
בין א געשעפֿט מיט פֿאַרגעקומען אַזאַ אַרבעטער. עס איז באַהאַלטן דאָס געסטאַפּאָ-
קעסטל שוין סטייער, זיי זיינען אויסגעטאָפּגן ? שטייענדיק און געסטאַפּאָ-מונדירן, לט-
זנדיק זיך אין הויף גלייך אַרויף צו מיר אין דער וווינונג. איך בין גרייט דערבײַ
נישט געזען. אָנגעקלאַפּט איז [illegible] האָט מען [illegible] געפֿאַלן. אַנטלאָפֿן זיך צו דעם
הויבט דורכגעשטעלט, האָט מען [illegible] באַהאַלטעניש. האָבן זיי [illegible] און בין
באַוואָרנט [illegible] אַז [illegible] זיי גלייך אויפֿגע-
הערן [illegible] אין [illegible], דאָס האָט [illegible] א שעה. איך
בין [illegible] אומגעקומען [illegible] דערוויזן. דאָס געסטאַפּאָ-
אויטאָ פֿאָרן. [illegible] גלייך [illegible], אַז די געסט געבליבן
זיך בײַ מיר. [illegible] פֿאַרשטעלט זיך [illegible] גלייך פֿאַרזאַמלט [illegible]. דער-
זעענדיק מיך [illegible] גלאַזס מיך [illegible] און [illegible], אַז בײַ מיר
[illegible] זיך די געסט [illegible] א [illegible] און זי [illegible] מיר. איך האָב זיך

גענומען ארויפצוגיין פון דעם מיך נישט געלאזט 00000000000000.שטייענדיק אזוי
פון טויער אנגעשפארט א 20 מינוט זע איך ווי די גייען אין הויף און מיין פרוי
מיט די.צוקוקענדיק צום ארייט הערבן זיי זיך אפגעשטעלט און גאנץ געקערט א פאר
מינוט מיט מיין פרוי.

ŻYDOWSKI INSTYTUT HISTORYCZNY
WARSZAWA, AL. ŚWIERCZEWSKIEGO 79

Żydowski Instytut Historyczny